

# גיאוגרפיה

## כללי

1. הבחינה בגיאוגרפיה נמנית עם **בחינות הבחירה המחייבת**, והיא עונה גם על הדרישות של **תרבות העולם**.
2. ניתן להיבחן בגיאוגרפיה בהיקף של 3 יחידות לימוד (השאלונים שמספריהם 573 + 574) ובהיקף של 5 יחידות לימוד על-פי אחד הצירופים שלהלן;
  - השאלונים שמספריהם 573 + 574 + 575
  - או השאלונים שמספריהם 573 + 574 + 576
  - או השאלונים שמספריהם 573 + 574 + 577
3. **במועד חורף** ניתן להיבחן בגיאוגרפיה בהיקף של 3 יחידות לימוד בשאלונים שמספריהם 573 + 574. **במועד קיץ** ניתן להיבחן בגיאוגרפיה:
  - בהיקף של 3 יחידות לימוד בשאלונים שמספריהם 573 + 574.
  - בהיקף של 2 יחידות לימוד כהשלמה ל-5 יחידות לימוד באחד מבין השאלונים האלה: שאלון מספר 575 או שאלון מספר 576 או שאלון מספר 577.
4. הנבחן נדרש להמחיש את התשובות לשאלות בבחינה בעזרת סרטוטים, חתכים וגרפים.
5. הבחינה מבוססת על תכנית הלימודים **גיאוגרפיה ופיתוח הסביבה**, בהוצאת האגף לתכנון ופיתוח תכניות לימודים והוצאת "מעלות", ירושלים – תל-אביב, 2008. תכנית הלימודים מפורטת באתר המפמ"ר לגיאוגרפיה: חטיבה עליונה – תכניות לימודים. כתובת האתר: [www.education.gov.il/Geographya](http://www.education.gov.il/Geographya).
6. עדכונים הנוגעים לבחינות הבגרות בגיאוגרפיה מתפרסמים בחוזר המפמ"ר הראשון היוצא מדי שנה (חוזר מס' 1 לחט"ע) המופיע באתר המפמ"ר לגיאוגרפיה בכתובת [www.education.gov.il/Geographya](http://www.education.gov.il/Geographya). כן ניתן לעקוב אחר **מסמך ההלימה בין תכנית הלימודים ובין מסגרת שעות ההוראה ב"גיאוגרפיה ופיתוח הסביבה"**, שמופיע במדור **בחינות בגרות** שבדף הבית. במסמך זה מופיע הצמצום של פרקי הלימוד בכל אחד מפרקי תכנית הלימודים לשנת תשע"ד.

7. חומר עזר לשימוש בכל השאלונים :

א. פרופ' ברור מ', **אטלס אוניברסיטאי חדש, פיסי, מדיני, כלכלי, היסטורי**, הוצאת יבנה\* (משנת 1993 ואילך\*\*).

ב. פרופ' שחר א', **אטלס כרטא, פיסי, מדיני, כלכלי, חברתי**, הוצאת כרטא (משנת 1993 ואילך\*\*).

ג. **אטלס אוניברסלי**, מאת פרופ' אריה שחר, הוצאת כרטא, 2007.

\* אין להשתמש בבחינה במילון **למונחי הגיאוגרפיה המצורף לאטלס אוניברסיטאי חדש**. המילון משמש לצורכי למידה בלבד.

\*\* בשנים הבאות יפורסם בחוזר המפמ"ר עדכון לגבי שנת ההוצאה של האטלסים המותרים לשימוש בבחינה.

**בשאלון מספר 573 יש להשתמש בנוסף לאטלס כללי גם באטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי,**

בהוצאת המרכז למיפוי ישראל והאוניברסיטה העברית בירושלים, 2008.

**בשאלון זה מותר להשתמש גם במפות:**

– מפה של ארץ-ישראל בקנה-מידה 1: 250,000.

– מפה גיאולוגית של ארץ-ישראל בקנה-מידה 1: 250,000 או 1: 250,000.

#### רשימת ספרי הלימוד המאושרים

א. ארץ-ישראל

1. גרייצר א', פיין צ', שגב מ', **ישראל במאה ה-21 – ספר הכנה לבגרות**, הוצאת מטח, 2009.

2. מאמרים מתוך **המקראה האינטרנטית לבגרות** וקישורים למאמרים נוספים המופיעים באתר

המפמ"ר לגיאוגרפיה שכתובתו [www.education.gov.il/geography](http://www.education.gov.il/geography), במדור **בחינות בגרות**.

ב. המזרח התיכון

1. סופר א', גרוס לן ד', **גיאוגרפיה של המזרח התיכון – תמורות על סף המאה ה-21**, הוצאת עם

עובד, 2008\*.

\* החל משנת תשע"ג יהיה ניתן להשתמש במהדורת 2008 בלבד, המותאמת לתכנית הלימודים החדשה.

\* ניתן להשתמש בתרגום לערבית של הספר **גיאוגרפיה של המזרח התיכון, תמורות על סף**

**המאה ה-21**, שיצא לאור בשנת 2001.

2. קרטין א', גלס א' (עורכים), **המזרח התיכון בפתח המאה ה-21: מבחר מאמרים בגיאוגרפיה**

**לחטיבה העליונה**, ת"ל, מטח, 2003.

\* גרסה אינטרנטית של ספר זה מופיעה באתר כותר ספרי לימוד שכתובתו היא :

<http://www.school.kotar.co.il>

ג. תחומי התמחות

1. **כדור-הארץ והסביבה**, הוצאת משרד החינוך – המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ופיתוח תכ"ל, הפיקוח על הוראת הגיאוגרפיה ומטח, ירושלים, 2010.
  2. **הפיתוח והתכנון המרחבי**, הוצאת משרד החינוך – המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ופיתוח תכ"ל, הפיקוח על הוראת הגיאוגרפיה ומטח, ירושלים, 2010.
  3. **האדם במרחב החברתי-תרבותי**, הוצאת משרד החינוך – המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ופיתוח תכ"ל, הפיקוח על הוראת הגיאוגרפיה ומטח, ירושלים, 2010.
- גרסאות אינטרנטיות של ספרים אלו מופיעות באתר כותר ספרי לימוד שכתובתו היא:  
<http://www.school.kotar.co.il>

רשימת ספרי עזר ועיון בגיאוגרפיה

א. ארץ-ישראל

1. אהרוני י', שגיא ט', **גיאוגרפיה של ארץ-ישראל**, הוצאת לילך, 2001.
2. אפרת א', **ארץ-ישראל – גיאוגרפיה פיסית, יישובית ואזורית**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב, 1996.
3. אפרת א', **גיאוגרפיה ופוליטיקה בישראל**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב.
4. אפרת א', **גיאוגרפיה יישובית של ישראל**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב.
5. אפרת א', **גיאוגרפיה כפרית של ישראל**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב.
6. אפרת א', **ישראל לקראת שנת 2000**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב.
7. אפרת א', **עירות הפיתוח בישראל, עבר או עתיד**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב.
8. ארני א', אפרת א', **הגיאוגרפיה של ארצנו**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב.
9. בגין ז"ב, זילברמן ע', **השלבים והקצב של התפתחות התבליט בארץ-ישראל**, הוצאת המכון הגיאולוגי, ירושלים, תשנ"ח.
10. גולדרייך י', **האקלים בישראל**, הוצאת מאגנס.
11. הראל מ', ניר ד', **גיאוגרפיה של ארץ-ישראל**, הוצאת עם עובד, תל-אביב.
12. מזור ע', **גיאולוגיה בפטיש ישראלי**, תל-אביב, האוניברסיטה הפתוחה, 1994.
13. מזור ע', שפרן נ' (עורכים), **נדבכים בגיאולוגיה של ישראל**, האוניברסיטה הפתוחה.
14. סופר א', גזית פ', **מרחב התפר בין שרון לשומרון**, קתדרת חייקין לגיאואסטרטגיה, אוניברסיטת חיפה, 2005.
15. פלכסר ע', **שיחות על הגיאולוגיה של ישראל**, האוניברסיטה המשודרת.
16. ענבר מ', פורת ר' (עורכים), **אסונות טבע בישראל**, החוג לגיאוגרפיה ולימודי הסביבה, אוניברסיטת חיפה, 2007.
17. קיפניס ב', **תל-אביב יפו: מפרבר גנים לעיר עולם – 100 השנים הראשונות**, הוצאת החוג לגיאוגרפיה ולימודי הסביבה באוניברסיטת חיפה, פרדס הוצאה לאור, הקתדרה ללימודי תולדות קרן קיימת לישראל ומפעליה ואוניברסיטת בר אילן, 2009.
18. קלבאנר ל', **אקלים ארץ-ישראל לאור גורמיו**, רחובות, 1999.
19. קרמון י', **ארץ-ישראל – גיאוגרפיה של הארץ ואזוריה**, הוצאת יבנה.
20. **אופקים בגיאוגרפיה – כתב עת**, החוג לגיאוגרפיה, אוניברסיטת חיפה.

ב. המזרח התיכון

ברוור מ', **אטלס כרטא, המזרח-התיכון**, ירושלים, 1990.

ג. תחומי התמחות

**כדור-הארץ והסביבה**

1. אידלמן ע' ואחרים, **נדידת היבשות**, החברה להגנת הטבע, מהדורה שנייה מורחבת, תל-אביב, 1986.
2. בן רובי פ', **יסודות המטאורולוגיה ומזג האוויר**, הוצאת זק, ירושלים, 1995.
3. דיין א', **מטאורולוגיה סינופטית**, אקדמון, ירושלים, תש"מ.
4. הרבאן, מזור ע', **סולם הזמן הגיאולוגי**, האוניברסיטה הפתוחה.
5. ווינר ג', **כוכב-הלכת ארץ**, תרגום ועריכה: ע' גינצבורג, הוצאת מודן, תל-אביב.
6. זהבי א', **להבין את כדור-הארץ – תהליכים פנימיים ותהליכים חיצוניים**, ספריית מעריב, 2004.
7. טריוורתה ג"ט, **מבוא לתורת האקלים**, הוצאת יחדיו, תל-אביב.
8. יאיר י', זיו ב', **מבוא למטאורולוגיה**, יחידות 1–4, האוניברסיטה הפתוחה, תשנ"ד.
9. יאיר י', שגב מ'. סביר ב', **מסע במרחבי האטמוספירה, מזג אוויר ואקלים, פרקים נבחרים**, הוצאת מטח, 2006.
10. מזור ע', **גיאולוגיה בפטיש ישראלי**, תל אביב, האוניברסיטה הפתוחה, 1994.
11. פלכסר ע', **גיאולוגיה – יסודות ותהליכים**, אקדמון, ירושלים, תשנ"ב.
12. שגב מ', סביר ב', **מסע במרחבי כדור-הארץ, פרקים נבחרים בגיאוגרפיה פיזית**, מטח.
13. שובאל ש', **צפונות כדור הארץ**, האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב, 2006.
14. שטנר י', **גיאומורפולוגיה**, הוצאת קריית-ספר, ירושלים.
15. שטסל ז', **לקראת התחזית**, ת"ל מעלות, ירושלים, 2002.

**הפיתוח והתכנון המרחבי**

1. אהרוני י', **גיאוגרפיה של העולם המתפתח**, לילך – הוצאה לאור, מהדורת 2000/1.
2. אפרת א', **גיאוגרפיה עירונית – יסודות**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב, 2002.
3. אפרת א', **גיאוגרפיה של רווחה, פער ואי-שוויון**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב.
4. בר-גל י', **פרקים בגיאוגרפיה של החקלאות**, ת"ל ואוניברסיטת חיפה, 1989.
5. דיקנסון ואחרים, **גיאוגרפיה של העולם השלישי**, עריכת המהדורה העברית: ח' סירקיס ואחרים, ת"ל, מעלות, 1988.
6. חוטר ר', **תיירות 2000 – היבטים גיאוגרפיים, כלכליים וסביבתיים**, הוצאת מישלב, 1998.
7. חוטר ר', **פרקים בגיאוגרפיה כלכלית**, מהדורה רביעית, הוצאת מישלב, 1999.
8. כהן נ', **העולם המתפתח – על העולם השלישי**, הוצאת רכס, 2000.

**האדם במרחב החברתי-תרבותי**

1. אהרוני י', **גיאוגרפיה של העולם המתפתח**, לילך – הוצאה לאור, מהדורת 2000/1.
2. אפרת א', **גיאוגרפיה של רווחה, פער ואי-שוויון**, הוצאת אחיאסף, תל-אביב.
3. חוטר ר', **תיירות 2000 – היבטים גיאוגרפיים, כלכליים וסביבתיים**, הוצאת מישלב, 1998.

**נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב**

1. פרופ' ברוור מ', **אטלס אוניברסיטאי חדש, פיסי, מדיני, כלכלי, היסטורי**, הוצאת יבנה\* (משנת 1993 ואילך\*\*).
2. פרופ' שחר א', **אטלס כרטא, פיסי, מדיני, כלכלי, חברתי**, הוצאת כרטא (משנת 1993 ואילך\*\*).
3. פרופ' שחר א', **אטלס אוניברסלי**, הוצאת כרטא, 2007.
4. אהרוני י', **אנסין – חבל ארץ שלא נלמד**, הוצאת לילך, 2000.
5. דגן נ', גטניו ל', **זרקור למרחב**, חבל ארץ שלא נלמד – ניתוח תופעות יסוד במרחב, הוצאת רכס, 2009.

\* אין להשתמש בבחינה במילון למונחי הגיאוגרפיה המצורף לאטלס אוניברסיטאי חדש. המילון משמש לצורכי למידה בלבד.

\*\* בשנים הבאות יפורסם בחוזר המפמ"ר עדכון לגבי שנת ההוצאה של האטלסים המותרים לשימוש בבחינה.

# נושאי הלימוד לבחינה בגיאוגרפיה

## 3 יחידות לימוד – שאלונים מספר 573, 574

### מבנה הבחינה

הבחינה מורכבת מצירוף של שני שאלונים:

- א. **שאלון מספר 573** – הגיאוגרפיה של ארץ-ישראל והגיאוגרפיה של המזרח התיכון (בהיקף של 2 יחידות לימוד)
- ב. **שאלון מספר 574** – נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב (בהיקף של יחידת לימוד אחת).

### שאלון מספר 573

בשאלון מספר 573 שני נושאי חובה הכלולים בפרקים האלה:

1. הגיאוגרפיה של ארץ-ישראל
2. הגיאוגרפיה של המזרח התיכון

#### 1. הגיאוגרפיה של ארץ-ישראל

בנושא זה יופיעו בבחינה **שבע** שאלות, וביניהן:

- שאלה שתתבסס על תמונה או על כמה תמונות (מדרש תמונה)
  - שאלה שתתבסס על קטע טקסט
  - שאלה שתתבסס על אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי: **אטלס ישראל החדש – האטלס הלאומי**, המרכז למיפוי ישראל והאוניברסיטה העברית בירושלים, 2008.
  - שאלה מספר 7 שתתבסס על אחד מן המאמרים הכלולים **במקראה האינטרנטית לבגרות**, המופיעה באתר המפמ"ר לגיאוגרפיה שכתובתו [www.education.gov.il/Geography](http://www.education.gov.il/Geography), במדור **בחינות בגרות**.
- הנבחן צריך לענות על **שתיים** מבין שבע השאלות.

#### 2. הגיאוגרפיה של המזרח התיכון

- בנושא זה יופיעו בבחינה **חמש** שאלות, וביניהן שאלה מספר 12 שתתבסס על אחד המאמרים מתוך הספר: **המזרח התיכון בפתח המאה ה-21 – מבחר מאמרים בגיאוגרפיה לחטיבה העליונה**, עורכים: ד"ר קרטין א', ד"ר גלס יי וגל א', הוצאת מטח, 2003. גרסה אינטרנטית של ספר זה מופיעה באתר **כותר ספרי לימוד** שכתובתו היא: <http://www.school.kotar.co.il>.
- הנבחן צריך לענות על **שתיים** מבין חמש השאלות.

בסה"כ יש לענות בשאלון זה על **ארבע** שאלות משני הפרקים: שתי שאלות בכל פרק.

## שאלון מספר 574

### נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב

שאלון זה כולל חמש שאלות על חבל ארץ שלא נלמד. השאלה הראשונה היא **שאלת חובה**, ומבין ארבע השאלות הנוספות יש לענות על **שלוש** שאלות. בסה"כ יש לענות על **ארבע** שאלות. בשאלון יידרש הנבחן להתייחס למפות, לנתונים סטטיסטיים, לאיורים ולדיאגרמות שישולבו בשאלות.

### נושאי הלימוד

**הערה:** כל הנושאים מופיעים בהרחבה בתכנית הלימודים **גיאוגרפיה ופיתוח הסביבה**, באתר המפמ"ר לגיאוגרפיה (חטיבה עליונה – תכניות לימודים): [www.education.gov.il/Geographya](http://www.education.gov.il/Geographya).

## שאלון מספר 573

### פרק ראשון: הגיאוגרפיה של ארץ-ישראל

- א. מיקומה של ישראל – הנוף, האקלים והשפעתם על האדם
- ב. התוויית גבולות מדינת ישראל – גורמים ותהליכים
- ג. תמורות באוכלוסיית ישראל ובמפת ההתיישבות
- ד. תמורות בכלכלת ישראל
- ה. משאבים ותשתיות – היצע מוגבל וביקוש גדל
- ו. איכות הסביבה ופיתוח בר-קיימא בישראל

**הערה:** בפרק זה תהיה שאלת בחירה שתתבסס על אחד מן המאמרים הכלולים במקראה האינטרנטית **לבגרות** המופיעה באתר המפמ"ר לגיאוגרפיה שכתובתו [www.education.gov.il/Geographya](http://www.education.gov.il/Geographya).

### פרק שני: הגיאוגרפיה של המזרח התיכון

- א. גבולות ותחומים במזרח התיכון
- ב. קשרי גומלין טבע-אדם כמעצבי המרחב במזרח התיכון
- ג. אוכלוסייה ויישובים במזרח התיכון – מאפיינים ותמורות
- ד. הכלכלה במזרח התיכון: בין עולם מתפתח לעולם מפותח
- ה. תהליכים גיאופוליטיים במזרח התיכון
- ו. המאפיינים העיקריים של המדינות הגובלות בישראל: מצרים, ירדן, סוריה ולבנון

**הערה:** בפרק זה תהיה שאלת בחירה שתתבסס על מאמר הלקוח מאחד המקורות האלה:

- ד"ר קרטין א', ד"ר גלס י', גל א' (עורכים), **המזרח התיכון בפתח המאה ה-21**, מבחר מאמרים בגיאוגרפיה לחטיבה העליונה, ת"ל, מטח, תשס"ג, 2003. גרסה אינטרנטית של ספר זה מופיעה באתר <http://www.school.kotar.co.il> : **כותר ספרי לימוד** שכתובתו היא:
- אחד מבין המאמרים המפורסמים בחוזר המפמ"ר הראשון המתפרסם מדי שנה (חוזר מס' 1 לחט"ע) באתר האינטרנט של המפמ"ר לגיאוגרפיה שכתובתו [www.education.gov.il/Geographya](http://www.education.gov.il/Geographya).

## שאלון מספר 574

### נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב

- א. מיפוי המרחב והצגתו
- ב. התמודדות האדם במרחב פיזי משתנה
- ג. אוכלוסיות במרחב העולמי
- ד. המרחב העירוני והמרחב הכפרי
- ה. מרחב הפעילות הכלכלית
- ו. פיתוח בר-קיימא בהיבט מקומי וגלובלי

**נושאי הלימוד לבחינה בגיאוגרפיה**  
**2 יחידות לימוד (השלמה ל-5 יח"ל)**  
**שאלון מספר 575 או שאלון מספר 576**  
**או שאלון מספר 577**

הבחינה בהיקף של 5 יחידות לימוד כוללת את 3 יחידות הליבה (שאלונים מספר 573 + 574) בצירוף 2 יחידות לימוד (שאלון 575 או שאלון 576 או שאלון 577) שבמסגרתן יש לבחור **תחום התמחות אחד**.

**מבנה הבחינה**

להלן השאלונים ותחומי ההתמחות הכלולים בהם:

- א. שאלון מספר 575:** תחום ההתמחות – "הפיתוח והתכנון המרחבי" (בהיקף של 2 יחידות לימוד)
- ב. שאלון מספר 576:** תחום ההתמחות – "כדור-הארץ והסביבה" (בהיקף של 2 יחידות לימוד)
- ג. שאלון מספר 577:** תחום ההתמחות – "האדם במרחב החברתי-תרבותי" (בהיקף של 2 יחידות לימוד)
- בסך הכול מוצעים בתכנית **שלושה** תחומי התמחות. הנבחן צריך לענות על שאלות מתחום התמחות **אחד** בלבד.
- כל אחד מתחומי ההתמחות כולל **שבע** שאלות. הנבחן צריך לענות על **ארבע** מבין שבע השאלות בשאלון בתחום ההתמחות הנבחר.

**נושאי הלימוד**

**הערה:** כל הנושאים מופיעים בהרחבה בתכנית הלימודים **גיאוגרפיה ופיתוח הסביבה**, באתר המפמ"ר לגיאוגרפיה (חטיבה עליונה – תכניות לימודים) בכתובת: [www.education.gov.il/Geographya](http://www.education.gov.il/Geographya).

## שאלון מספר 575

### הפיתוח והתכנון המרחבי

- א. מדידת רמת הפיתוח של מדינות
- ב. גורמים לשונות בתהליכי פיתוח
- ג. העיר במרחב העולמי – התפתחות, תכנון ופיתוח
- ד. המרחב הכפרי בעולם המפותח והמתפתח
- ה. זרזי פיתוח – משאבים, תחבורה ותקשורת
- ו. תכנון ופיתוח במרחב העולמי – השלכות סביבתיות

או

## שאלון מספר 576

### כדור-הארץ והסביבה

- א. אסונות טבע והתמודדות האדם עמם
- ב. תהליכים מחזוריים המעצבים את פני כדור-הארץ
- ג. משאבי טבע, אוצרות טבע וניצולם
- ד. זיהום משאבי טבע וסביבה
- ה. שינויים סביבתיים גלובליים

או

## שאלון מספר 577

### האדם במרחב החברתי-תרבותי

- א. אוכלוסייה בתהליכי שינוי דמוגרפיים
- ב. גיאוגרפיה של נחשלות ומצוקה
- ג. האדם והחברה במרחב העירוני
- ד. אדם ומקום – גבולות ותחומים
- ה. תרבות מעצבת מרחב בעידן הגלובלי